

J. Pierzak

Rabsztyn, st. 1, gm. Olkusz, woj.
katowickie, AZP 97-53/5

Informator Archeologiczny : badania 27, 96-97

1993

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

zbytнім wsiąkaniem wody w ziemię chronił płaszcz gliniany na dnie fosy, o grubości 0,1–0,12 m, znajdujący się nad kilkoma warstwami żwiru. Głębokość fosy od obecnego poziomu ulicy Okrężnej dochodziła do 3,24 m. Na podstawie wkopów, a właściwie ich uwarstwień stwierdzono, iż może ona mieć w tym miejscu 18–20 m szerokości.

Pozyskano 2041 fragm. ceramiki naczyniowej o barwie kremowożółtej, ceglastercerwonej, stalowoszarej, różnobarwną kamionkę oraz biały fajans i porcelanę. Do najciekawszych należy kamionka ze swym bogatym zdobnictwem. Pozostały materiał ruchomy stanowią: 2 fajki, fragm. fletu lub fujarki, szabla, półwytwory kościane, kafle płytowe. Wśród tych ostatnich znaleziono również lica płyt pozwalające stwierdzić, że plastyczne przedstawienia mogą należeć do kafli renesansowych.

Datowanie murów miejskich i fosy według źródeł pisanych na koniec XIV w. zostało potwierdzone przez badania wykopaliskowe, które dla dalszej ich weryfikacji powinny być kontynuowane.

Rabsztyn, st. I
gm. Olkusz, woj. katowickie
AZP 97-53/5

Konserwator Zabytków Archeologicznych w Katowicach

Badania prowadził mgr J. Pierzak. Finansowane przez Konserwatora Zabytków Archeologicznych w Katowicach. Pierwszy sezon badań. Zamek XIV–XVII w.

Relikty średniowiecznego zamku w Rabsztynie zlokalizowane są na wysokim, niedostępnym ostańcu skalnym. Zamek górny, o nieregularnym narysie, zachował tylko niewielkie fragm. średniowiecznych murów. Jego budowniczy do maksimum wykorzystywali walory obronne ostańca. Zamek dolny, zajmujący znaczną przestrzeń, zachował jeszcze duże fragm. muru obwodowego. Poniżej zamku dolnego z okresu średniowiecza zlokalizowany jest zamek barokowy, wzniesiony przed rokiem 1615.

Zamek w Rabsztynie Jan Długosz określał jako „*Górze kamienną słynną zamkiem pobliskim miastu Olkusz*”. Nie znajduje się jednak u niego żadnych informacji na temat jego początków. Podobnie brak jest danych w kronice Janka z Czarnkowa. Część badaczy wiąże początki zamku z okresem rozdrobnienia dzielnicowego, część zaś z działalnością Kazimierza Wielkiego. Źródła pisane wymieniają Rabsztyn dopiero pod koniec XIV w.

Do 1993 r. na zamku nie prowadzono badań archeologicznych. W związku ze stwierdzeniem podczas lustracji konserwatorskiej „dzikiego” wykopu na terenie średniowiecznego zamku dolnego, w obrębie którego odkryto fragm. sklepienia piwnicy, zaistniała konieczność przeprowadzenia prac o charakterze ratowniczo-sondażowym. Założony wykop 2,5 x 2,5 m doprowadził do odkrycia obszernej piwnicy, wykonanej z kamienia wapiennego na zaprawie wapiennej. Piwnica ta nie została wyeksplorowana do poziomu posadzki ze względu na brak możliwości późniejszego jej zabezpieczenia przed odwiedzającymi zamek turystami, którzy stanowią duże zagrożenie dla nielicznych już relikwów średniowiecznej architektury.

Powyżej sklepienia piwnicy natrafiono na fragm. posadzki wykonanej z cegły pałcówki. Odkryto również wewnętrzny narożnik pomieszczenia znajdującego się nad piwnicą, którego mury wykonane były z kamienia łamanego. Na zachowanej fragmentarycznie posadzce stwierdzono obecność warstwy spalenizny z materiałem ceramicznym, datowanym na XVII w., którą łączyć można ze zniszczeniem zamku przez Szwedów w 1657 r. Odsłonięto również fragmentarycznie wnętrze budowli mieszkalnej w południowym narożniku średniowiecznego zamku dolnego.

Odkrycia dokonane w 1993 r. pozwoliły zweryfikować dotychczasowe poglądy, iż miąższość nawarstwień na terenie zamku dolnego jest niewielka i stosunkowo płytko pod warstwą gruzu pojawia się tu skała macierzysta. Pozwoli to na odpowiednie zaprogramowanie dalszych badań, które winny być zsynchronizowane z działaniami konserwatorskimi, zabezpieczającymi po każdym sezonie odkryte relikty średniowiecznej architektury.

Badania będą kontynuowane.

Racibórz–Stare Miasto, kościół dominikanek
gm. loco, woj. katowickie
AZP 101-40/— lub 102-40/—

Muzeum w Raciborzu

Badania prowadzili mgr mgr Krystyna Kozłowska i Janusz Ćwikła (autor sprawozdania). Finansowane przez Muzeum w Raciborzu. Dawna kaplica św. Dominika (obecnie teren muzeum).

Kościół dominikanek p. w. Św. Ducha (obecnie Muzeum w Raciborzu) wybudowany został w l. 1317–1334. Dokładnej daty budowy kaplicy św. Dominika niestety nie znamy. Wiemy natomiast, że w krypcie pod tą kaplicą pochowana była księżniczka piastowska Eufemia (znana również jako Ofka), która zmarła 17 stycznia 1359 r. W związku z tym można przypuszczać, że budowla ufundowana została przez Eufemię i powstała prawdopodobnie w l. 1334–1359 (rok pierwszy jest datą konsekracji nowo zbudowanego kościoła dominikanek, rok drugi — datą złożenia do grobu ciała Eufemii w istniejącej już kaplicy św. Dominika). Założenie, że budowla ta przylegała do północnej ściany kościoła klasztornego potwierdzają ślady łuków sklepiennych widocznych na jego północnej elewacji w ramach dwóch zachodnich (ostatnich) przęseł. Kaplica św. Dominika przez cały okres istnienia stanowiła swego rodzaju mauzoleum, w którym grzebani byli książęta raciborsko-opawscy oraz inni dobroczyńcy Klasztoru ss. Dominikanek. Kaplicę-mauzoleum zburzyli dopiero raciborscy protestanci podczas przebudowy kościoła na zbór ewangelicki w l. 1829–1830. Prace wykopaliskowe w 1993 r. ograniczone zostały z powodu zmiennych warunków atmosferycznych do odsłonięcia północnego i zachodniego muru fundamentowego kaplicy. W czasie prac terenowych udało się odkopać jeden pochówek ludzki położony między ścianą północną krypty a północnym murem fundamentowym kaplicy św. Dominika.

Podczas eksploracji warstw zasypiskowych znaleziono dużą ilość fragm. ceramiki, kafli piecowych, gwoździ żelaznych, różnych przedmiotów metalowych, fragm. szkła oraz kości zwierzęcych. Do cenniejszych znalezisk można zaliczyć kamienne detale architektoniczne i średniowieczny klucz.

Racibórz–Stare Miasto, kościół dominikanek
gm. loco, woj. katowickie
AZP 101-40, 102-40

Muzeum w Raciborzu

Badania prowadzili mgr mgr K. Kozłowska (autor sprawozdania) i J. Ćwikła. Finansowane przez Muzeum w Raciborzu. Drugi sezon badań. Prezbiterium — podziemie z grobami.

Badania prowadzono od kwietnia do listopada 1993 r. Objęto nimi 2/3 powierzchni prezbiterium (całość — ok. 70 m²). Pod obecną posadzką marmurową do głębokości 75 cm wystąpiły warstwy zasypiskowe z XIX i XX w. Pod nimi natrafiono na wylewkę wapienną z negatywami płyt kamiennych, reprezentujących poziom barokowy tego pomieszczenia. Płyty kamienne miały wymiary 40 x 40 cm. Pod wylewką odkryto sześć grobów z cegły palcówki, oznaczonych kolejnymi numerami 4–9.

Groby nr 4, 5, 8, 9 miały zniszczone sklepienia, a ich wnętrza były wypełnione brunatnym humusem zmieszonym z gruzem ceglanym, zaprawą wapienną i różnego rodzaju przedmiotami (fragm. ceramiki, kafli, trumien drewnianych, szkła matowego i przezroczystego).